

Sinemanın Propaganda Aracı Olarak Kullanılması: Ben Küba Filmi

Sezen Altay¹
Ufuk Uğur²

ÖZ

Dünya genelinde propaganda; toplumları yönlendirme, ikna etme ve manipüle etme amacı taşıyan eylemlerin tümü olarak ifade edilmektedir. Bu amaç doğrultusunda kullanılan kitle iletişim araçlarının tümü, birer propaganda aracı olarak görülmektedir. Kitleler arası iletişimin artması ile birlikte egemen güçlerin insanları yönlendirme ve yönetme arzusu, farklı propaganda türlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu bağlamda geniş kitlelere hitabeden ve insanlar arasında bir eğlence aracı olarak ilgi gören sinema, egemen güçler tarafından fark edildiği günden beri, ideolojik ve politik çıkarlar veya amaçlar doğrultusunda propaganda amaçlı kullanılmaya devam edilmektedir. Özellikle farklı propaganda tekniklerinin uygulandığı savaş dönemlerinden sonra, küreselleşmenin artması ile birlikte, çoğunlukla askeri ve siyasi propaganda dışında kültürel propaganda da karşımıza çıkmaktadır. Çalışmamızda bahsi geçen propaganda teknikleri incelenerek, propagandanın sinema üzerindeki etkisini anlamak amacıyla, propagandanın oluşum ve tarihsel sürecinde Sovyet Rusya, Hitler Nazi Almanyası ve Hollywood sineması gibi üç önemli dönemine yer verilecektir. Bu doğrultuda ise bir propaganda filmi olan *Ben Küba (Soy Cuba)* adlı film incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sinema, Propaganda, Film, İletişim, Küba

The Use of Cinema as a Propaganda Tool: Soy Cuba Movie

ABSTRACT

Worldwide, propaganda is expressed as all of the actions which aim to guide, persuade and manipulate societies. In line with this purpose, all of the mass communication tools used are seen as a source of propaganda. With the increase of communication among the masses, dominant powers' desire to lead and manage has caused the emergence of different types of propaganda. Within this context, cinema, which appeals to masses and attracts attention among people as a means of fun, has continued to be used for ideological and political benefits or aims since the first day of its realization by dominant powers. Especially with the increase in globalization after war periods in which different propaganda techniques are applied, cultural propaganda can also be seen in addition to military and political propaganda. In our study, the aforementioned propaganda techniques will be analyzed, and in order to understand the effect of propaganda on cinema, three great periods will be discussed that are Soviet Russia, Hitler's Nazi Germany and Hollywood Cinema within the historical process. In parallel with this, Soy Cuba which is a propaganda film, will be analyzed.

Keywords: Cinema, Film, Propaganda, Communication, Cuba

¹ Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sinema ve Televizyon Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi, altaysezen@gmail.com.

² Doç. Dr., Ordu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sinema ve Televizyon Bölümü, eceilkayufuk@gmail.com.

GİRİŞ

İletişimin başlangıcından bu yana toplumların siyasal ve kültürel yaşamlarında varlığını hissettiren propaganda temelde; ülkelerin ekonomik çıkarları doğrultusunda uyguladıkları politika ve tutumlarını halka kabul ettirme, inandırma veya ikna etme sürecini içerir. Propagandanın dünya genelinde güçlenmesi bugüne kadar teknolojinin gelişmesi ve kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla paralel olarak ilerlemiştir. Yaşamın her kesitinde gündelik yaşamı kolaylaştırmak adına hayatımıza giren her yeni teknolojik gelişme, propaganda faaliyetlerinin bir parçası olarak etkin bir biçimde kullanılmaktadır. Günümüzde internet gibi dijital ortamların yanı sıra televizyon, radyo, gazete, dergi gibi birçok kitle iletişim aracı propaganda amacıyla kullanılmakta ve egemen güçler tarafından kontrol edilmektedir. Geçmiş tarihe bakıldığında, egemen devletlerin propagandayı en çok savaş dönemlerinde askeri alanlarda yaptıkları görülmekte ve özellikle ülkelerin silahlanma ve savaş sanayisinin sermayesini arttırmak için bu yola başvurdukları gözlemlenmektedir. Savaş dönemlerinin dışında, toplumlararası iletişimin artmasıyla birlikte propaganda kendini kültürel alanda göstermeye başlamıştır. Bu doğrultuda belirli norm ve kültür öğelerine sahip olan insanların görüşlerine karşı olan *devletler*, *kişiler* veya *gruplar*, halkı kültürel propagandaya maruz bırakarak toplumun algısını ve davranışlarını istenilen yönde değiştirebileceklerini fark etmişlerdir. Genellikle gelişmiş ülkeler ve 3. Dünya ülkeleri arasında daha çok dostluk ilişkisi gibi görünen kültürel propaganda, kullanımı en kolay, ancak en tehlikeli olanıdır. Askeri ve kültürel propaganda dışında siyasal propaganda, diğerlerinden farklı olarak devletlerin yönetimini ve yargı organlarını hedef alan üst düzey ilişkileri içermektedir. Sıklıkla iktidarın devrilmesi için yapılan bu çalışmalar, devletin rejimlerine göre yöntemlerinde farklılıklar gösterir. Siyasal propaganda, partilerin seçim dönemlerinde birbirleriyle yarışması dışında, gelişmemiş 3. Dünya ülkelerinde dış güçlerin kendi çıkarları doğrultusunda iktidara gelecek

kişinin seçilmesi veya seçilmemesine etki etmek amacıyla da kullanılmaktadır. Özetle propaganda ile uygulanmak istenen en temel amaç, insanların düşüncelerini ve algılarını propagandayı yapan tarafın çıkarlarına yöneltmek, ikna etmek olmuş ve küresel iletişimin artmasıyla birlikte uygulanma biçimini değiştirerek sinemayı bir propaganda aracı olarak kullanmaya başlamıştır. Sinema sanatı varoluşundan itibaren her zaman toplumun beğenisini kazanarak milyonlarca insanı beyaz perdede etkisi altına almayı başarmıştır. Başta insanların hoşça vakit geçirmesini sağlayan bir güldürü aracı olarak kullanılırken, sonrasında propagandacılar tarafından toplumun bilinçaltına belirli mesajlar yerleştirebilecekleri kadar güçlü bir sanat dalı olduğu fark edilmiş ve özellikle ülkelerin politikaları doğrultusunda bir propaganda aracı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Küreselleşmenin hızlı bir biçimde yayılan bir olgu olduğu düşünülürken, ülkeler sistemlerini korumak adına kendi fikirlerini, söylemlerini yaymak istemiş ve bu doğrultuda özellikle Hollywood sinemasının gündün güne gelişmesi ve sektörün sanayileşme sürecine girip ticari boyutunun artması ile Amerika, propagandayı en etkili kullanan ülke haline gelmiştir.

Bu bağlamda geniş kitleleri etkilemek ve insanların algılarını değiştirmek adına yapılan propagandanın, sinema alanındaki etkilerini anlamak amacıyla araştırmamızda literatür taramasından yararlanılarak, birinci bölümünde propagandanın tanımı ve kavramsal olarak uygulanan yöntemler ele alınacaktır. İkinci bölümünde sinemanın propaganda ile ilişkisi ve bu doğrultuda gelişen devlet politikalarına yer verilmiştir. Üçüncü bölümde ise komünist ideolojinin ve devrim ateşinin sinemaya bir armağanı olarak görülen *Soy Cuba (Ben Küba)* adlı film örneklem alınarak propaganda yönüyle uygulanan yöntemler incelenecektir.

Kavramsal Olarak Propaganda

Propaganda kavramının ilk izlenimlerinin, kullanılan teknikler doğrultusunda toplumların oluşmasıyla başladığı bilinmektedir. Buna

rağmen propaganda kelimesinin tarihte ilk kez kullanımı 17'inci yüzyılda söz konusu olmuştur. Öncesinde Eski Yunan, Roma, Mısır ve Ortaçağ dönemlerinde adı konmamış bir yöntem olarak karşımıza çıkan propaganda, pek çok devlet veya liderler tarafından manipülasyon aracı olarak kullanılmıştır. Bu konuda Sezar'ın madeni para basarak imparatorluğun büyük bir bölümüne dağıtması, ilk kitlesel propaganda olarak kabul edilebilir (Bektaş, 2002: 71). Diğer bir örnek ise Kuzey Amerika'daki kabilelerin totemlerle süslü ağaçtan sütunları, bu topluluklardaki liderliklerin güçlü görünmelerini pekiştirmek, topluluk üyelerinin aidiyet duygusunu güçlendirmek için kullanılan ilk propaganda düzenekleri olmuştur (Inceoğlu, 1985: 63). 17'inci yüzyıldan önce iktidar mücadelelerinde dini otorite sağlamak için ve savaş dönemlerinde kullanılan propaganda, günümüzde devlet yönetimlerinde demokratik süreçlerin başlamasıyla birlikte siyasi alanlarda karşımıza çıkmaya başlamaktadır. Propaganda kavramı kendi içinde birçok tekniği ve yöntemi barındırdığı için uygulama yöntemlerine göre ayrıldığı görülmektedir. Latince "propagare" kökünden gelen, Türk Dil Kurumu tarafından, "Bir öğreti, düşünce veya inancı başkalarına tanıtmak, benimsetmek ve yaymak amacıyla söz, yazı vb. yollarla gerçekleştirilen çalışma" olarak tanımlanan propaganda, "Önemli fikirleri desteklemek anlamında olup, Latince'de aynı zamanda tohum ekmek anlamında kullanılmaktadır" (Jowett ve O'Donnell, 2012: 2). Bu bağlamda bir ideolojiyi topluma benimsetmek, fikir söyleminin bilinçli olarak toplumun zihnine yerleştirilmesi demektir. Bunun için daima yeni bir fikrin ya da ideolojinin olması zorunlu değildir. Var olan ideolojik düşüncelerin, halkın psikolojisinin devam etmesi yönünde veya önceden planlanmış bir amaca yönelik de uygulanabilir. Propaganda daha çok yalan, hile, manipüle, zihin kontrolü ve palavra gibi sözcüklerle betimlenmekte olup, psikolojik olarak zihni yönlendirmek ve insan bilincini etkilemek amacıyla olan ve özellikle iletişim bilimlerinde karşımıza çıkan propaganda, kitle iletişim araçları ile faaliyetlerini daha güçlü

bir şekilde kullanmaya başlamıştır. "Özellikle bir takım semboller, söz, hareket, jest, müzik ve diğer bir takım araçlar, propagandanın kitle iletişim araçlarındaki kullanımını ve etkisini arttırmaktadır" (Bıçakçı, 2003: 110). Bu doğrultuda, "Bilgiler ve görsel öğeler bir arada kullanılarak kitlenin üzerinde propagandası yapılan konuya yönelik bir istek uyandırılır ve kitlenin bu yönde harekete geçmesi sağlanır" (Bektaş 2002: 119). Yapısı itibarı ile kitle iletişim araçlarının hızlı bir şekilde geniş kitlelere ulaşabilmesi, propaganda için güçlü bir araç olmasına sebebiyet vermiştir. Kullanılan farklı teknik yöntemlerin teknolojik gelişmelerle birlikte değişmesine rağmen amacı aynı kalan, "Propaganda, şartları değiştiremez, sadece bu şartlar altındaki inançları değiştirebilir; insanları inançlarını değiştirmeye zorlayamaz; fakat sadece, onları böyle yapmaya ikna edebilir" (Lerner, 2000: 270). Böylece toplum ile arasında bir denge kurabilecek ve istediği hâkimiyete kavuşabilecektir. Bir propagandanın başarılı bir şekilde amacına ulaşması için zamanın iyi ayarlanmış ve dayanağının sağlam olmasıyla birlikte, hedef kitlenin de doğru seçilmiş olması gerekmektedir. Modern toplumlarda kitle iletişim araçlarının bağımlılık derecesinde kullanılıyor olması ve 20'inci yüzyılın bitmeyen ekonomik ve sosyolojik sorunlar nedeniyle yaşadığı buhran, insanları yönlendirmeye daha açık bir hale getirmiştir.

Propaganda Türleri

Çalışmamızda propaganda kaynaklarına, amacına ve konularına göre olmak üzere üç boyutuyla ele alınmaktadır.

Kaynaklarına göre propaganda; kendi içinde beyaz, gri, kara, silahlı ve karma propaganda olarak beşe ayrılır. Beyaz propaganda kaynağı belli olan, güvenilir ve doğruluğa önem veren propaganda çeşidi olarak genellikle resmi ve bilgiyi duyurma, kamuoyunu bilinçlendirme amacı gütmektedir. "Dolayısıyla konusu, nasıl ve ne şekilde yapılacağı ve hangi kitleye dönük uygulanacağı konusunda bir bilinmezliğin aksine, herkesçe kolaylıkla bilinebilecek bir yapıya sahiptir" (Tarhan, 2006: 37). Beyaz

propaganda toplum tarafından itibar gören veya tanınan kişiler tarafından yapılmaktadır ve bu kişinin doğruluk ilkesiyle ters düşmemesi beklenir. Hitler'in I. Dünya Savaşı sonrası askerin moralini düzeltmek ve onlara özgüven aşılacak için radyodan yaptığı yayındaki Alman ırkının üstünlüğü söylemleri beyaz propagandaya örnek gösterilebilir. Gri propaganda doğruluğu ispatlanmamış mesajları yayma amacı ile kullanılmakta ve daha çok rivayet ve şayialara dayanmaktadır. Bu doğrultuda mesajlar genellikle abartılı bir üslupla çarpıtılarak kitlelere iletilmekte ve amacı toplum içinde şüphe yaratmak, güven zedelemeye çalışmaktır. "Neyin yalan neyin gerçek olduğu; söylenenlerin kim tarafından, ne zaman ve ne şekilde söylendiği alabildiğine belirsiz olduğundan, çoğu kez muhatapları açısından en tehlikeli propaganda olarak tarif edilmektedir" (Yaman, 2007: 40). Saddam'ın Kuveyt'i işgali sırasında sosyal medyada yayınlanmış olan petrole bulanmış bir karabatak fotoğrafının sonradan çalıntı olduğu anlaşılmış, ancak kaynağı bulunamamış olması gri propagandaya örnek gösterilebilir (Tarihkomplo, 2018). Kara propaganda kaynağını gizli tutarak hedefi manipüle etmek ve karalamak amacıyla kullanılmaktadır. Bundan dolayı kaynağı net bir şekilde belirtmek yerine, sahte kaynaklar kullanarak sanki başkası tarafından söyleniyormuşçasına kitleyi yanıltır. Yalan, iftira, hile gibi yanlış davranışlara sebep olan bu propaganda çeşidi olan kara propaganda, toplumda kabul görmüş her türlü fikri veya düşüncüyü yerle bir ederek zamanla sosyal bağları zayıflatmak amacı taşır. "Hedefleri devleti aciz kılmak, millî birlik ve beraberliği zedelemek, ülke ekonomisini tahrip etmektir. Bu faaliyetler aklınıza gelebilecek her türden yalan, fitne, iftira, dezenformasyon ve misenformasyonu içermektedir" (Erhan, 2018). Irak işgalinde ortaya atılmış olan "Cehennem Topu" adlı bir kitle imha silahının varlığından bahsedilmesi, ancak yıllar sonra silahın olmadığı yönünde açıklamaların yapılmış olması kara propagandaya örnek gösterilebilir. Silahlı propaganda devlet

düzenini bozmak ve değiştirmek isteyen terör örgütlerinin, amaçlarına ulaşabilmek için kendine kamuoyu oluşturmak adına yaptıkları silahlı güç eylemleridir. Diplomatik veya önemli kimselere suikast düzenlemek, halkın bulunduğu kalabalık ortamlarda bomba yerleştirmek, uçak kaçırmak ve rehin almak gibi eylemler silahlı propaganda içinde yer almaktadır. Karma propaganda ise devletlerin çıkarları doğrultusunda ortak hedefe ilerleyebilmek adına silahlı, beyaz, gri ve kara propagandayı birlikte ve aynı anda uygulaması olarak tanımlanmaktadır. Karma propagandaya maruz kalacak kişi ile yapan göz önüne alındığında uzun vadeli planlanmış bir propaganda çeşidi olduğu görülmektedir. Karma propagandanın en etkin bir şekilde kullanıldığı olay, tarihte "11 Eylül Saldırıları"dır. Saldırı anında da sonrasında da kaynakların belirsizliği hâlâ devam etmektedir.

Amaçlarına göre propaganda; kendi içerisinde stratejik, taktik, destek ve tahrik olarak dörde ayrılmaktadır. Stratejik propaganda uzun vadede planlanmış çalışmaların olduğu propaganda türü olarak tanımlanmakta ve geniş kitlelere hitap eden, başarıya ulaşabilmesi için anlık uygulanan propaganda çeşididir. Sıklıkla devlet politikalarının gereğince toplumların düşüncelerini ve algılarını değiştirmek üzerine kurulu olan stratejik propagandaya Adolf Hitler'in 2. Dünya Savaşı öncesinde halkı savaşa ikna etmek için uyguladığı yöntemler örnek gösterilebilir. Bu bağlamda stratejik propagandanın başarılı olabilmesi için uygulanan taktik propaganda, süreç içinde belirlenen amaçlara ulaşmak veya uzun vadeli planın bozulmaması adına yapılan çalışmaları içermektedir. Genellikle savaş dönemleri gibi ani kararların verilmesi gerektiği zamanlarda fazla uygulandığı görülmektedir. Moğollar savaş öncesi karşı tarafın yerel halkı üstünde iyi yönde bir empati kurarak, onların kendilerine sığınabilecekleri düşüncesini empoze etmeye çalışmışlardır. Bunun için Timur ve Cengiz gibi liderler yanlarına Müslüman ulemadan önemli kişiler alarak halka, "Cengiz'e itaat edersek merhametli

davranır, yanında bizden biri var” söylemleri ile güvenoyu kazanmayı amaçlamışlardır (Ekstrem Bilgi, 2018). Bu bağlamda halkın düşüncelerinin değişmesi ve ileri dönemde stratejik propagandanın tamamlaması konusunda önemli rol oynamaktadır. Takviye amaçlı destek propaganda, stratejik ve taktik propaganda uygulamalarında sonuç almaya yönelik destek aşaması olarak tanımlanmaktadır. Bu aşamada ulaşılan-istenen hedeflerin devamlılığı ve gelişimine yönelik imkânlar sağlanır. 2. Körfez Savaşı sırasında kimyasal silah üretme söylemi propaganda malzemesi olarak kullanılmış ve bu doğrultuda işbirliği yapan Irak halkı ödüllendirilmiştir. Arap medyası bile birer destekleyici propaganda rolünü üstlenmiş ve savaşta olup bitenler ABD’li askerler tarafından kaleme alınarak Araplara ait yerel ve ulusal basına verilmiştir. Provokasyon amaçlı tahrikçi propaganda ise kitleyi belli bir yönde harekete geçirmek amacıyla yapılan eylem çalışmalarını içermekte ve genellikle bir sisteme karşı yapılan bu propaganda çeşidi, hileye dayalı bir yöntem kullanarak kitleleri ideolojik olarak bölme amacı taşımaktadır. “Propagandacı, bir tek kişiye ya da küçük topluluklara birçok düşünce aşılarken, kışkırtıcı bir tek düşünceyi büyük bir insan kitlesine aşılarmaya çalışır” (Akt. Doğan, 2014: 37). Lenin tahrikçi propagandayı kullanarak halka yaşadıkları işsizlik, açlık gibi tüm sorunların sebebini kapitalizm olarak göstermiş ve toplumu devrime hazır hale getirmiştir.

Konularına göre propaganda; kendi içinde siyasi, askeri, kültürel, ekonomik ve karşı propaganda olarak ayrılmaktadır. Siyasi propaganda devletlerin sıklıkla seçim dönemlerinde mevcut iktidarın konumunu güçlendirmek için yürüttükleri faaliyetleri içermekte veya mevcut iktidarın var olan gücünü yok etmek için kullanılmaktadır. Siyasi propagandanın amacı toplumsal kontrolü sağlamak ve halkı çıkarlar doğrultusunda yönlendirmek olmuştur. Bu doğrultuda ABD Başkanı Wilson tarafından 1. Dünya Savaşı sırasında yayınlanan prensipler, savaşın gidişatına ve sürecine etki etmeyi başarmasından dolayı ilk siyasi

propaganda örneği olarak görülmektedir. Askeri propaganda devlet sınırlarının iç ve dış sahalarında oluşabilecek tüm tehditlere karşı devlet bütünlüğünü yansıtmak amacıyla yapılmaktadır. “Askeri propaganda en temel anlamıyla devletlerin silahlı kuvvetleri desteklemek ve caydırıcı gücünü dış tehditlere karşı kullanmak bağlamında yaptığı propagandadır” (Özsoy, 1998: 20). Yani sıra bazı etnik ya da milliyetçi grupların veya terör örgütleri tarafından düzenlenen askeri propagandanın amacı, düşmanın moralini bozup, savaşın gidişatını değiştirmeyi hedeflemektedir. Kültürel propaganda küreselleşmenin bir sonucu hızla büyüyerek, bir toplumun başka bir topluma kendi kültür ve değerlerini empoze etme ve yayma çalışmalarını içermektedir. Bu bağlamda amaç, bir milletin başka bir milleti sevmesi veya sempati duymasını sağlamak, birçok siyasi çıkar veya belirlenen hedeflere destek çıkmaktır. Gelişmiş Batılı devletlerin farklı ülke sınırları içerisinde okullar açması, birer kültürel propaganda örneğidir. Ekonomik propaganda ülkelerin ekonomik politikasına göre yön belirleyen, dış ilişkilerde ülkenin menfaatini göz önüne alarak yapılan çalışmalar olarak tanımlanmaktadır. Bu nedenle ekonomik politika söz konusu olduğunda yapılan propagandanın amacı, diğer devletlerin ekonomisini zayıflatarak kendini güçlü kılmaktır. Karşı propaganda ise uygulanan propagandayı yalanlamak ve doğru olmadığını ispat etmek amacıyla uygulanan propaganda çeşididir. “Kendi görüşlerini yaymak isteyenler, bir yandan da karşıdakilerin görüşlerini çürütmeye çalışırlar” (Bektaş, 2002: 209). Bu bağlamda daha çok siyasi propaganda içinde sıklıkla karşımıza çıkan karşı propaganda, seçim ya da savaş zamanlarında görülür. Özetle propagandanın, insanların gerçeklik algılarını değiştirmek üzerine kurulu olan tüm faaliyetleri içermekte ve bu bağlamda kitle iletişim araçlarından yararlandığı bilinmektedir. Öyle ki oldukça popüler bir kitle iletişim aracı olan sinema, bu bağlamda egemen güçler tarafından kullanılan en önemli propaganda araçlarından biri haline gelmiştir.

*Görsel 1: Ben Küba (1964)-Betty (Maria)
<https://amzn.to/2DvVu9y> (11.05.2018)*

Sinema ve Propaganda

Teknolojinin gelişmesi ile birlikte geniş kitlelere hitap eden, görsel bir şölen sunan ve aynı zamanda eğitsel bir araç olarak da kullanılan sinema, diğer kitle iletişim araçlarına göre insanları daha fazla etkilemiş ve günümüzde de ilgi çekmeye devam etmektedir. Bu nedenle gerçek yaşamdan aldığı kesitleri izleyici ile buluşturan sinema, zamanla güçlü devletler tarafından birer propaganda aracı haline gelmiş ve toplumların duygu ve düşüncelerini değiştirmek için kullanılmaktadır. Bu doğrultuda sinema filmlerinin kolayca çoğaltılabilmesi ve dağıtılabilmesi, propaganda amacı güden güçlerin lehine bir durum oluşturarak daha fazla insanın propagandaya maruz kalmasına neden olmaktadır. Geçmişte, özellikle savaş dönemlerinde karşımıza çıkan propaganda, sinema filmlerinde milliyetçilik ve vatanseverlik gibi milli duyguları işleyerek halk manipüle edilmiştir. Bu bağlamda sinemanın etkili bir propaganda aracı olarak kullanılmasının en temel sebebi, filmlerde yer alan karakterler

ile özdeşleşen izleyicinin, verilen herhangi bir mesajı kolaylıkla kabul etmesidir. Çünkü insanlar bir sinema filminin kurmacadan ibaret olduğunu bilmelerine rağmen, karakterler ile özel bir bağ kurarak, filmin tüm sürecine dahil olur ve bir bakıma hipnoz olan izleyicinin gerçeklik algıları farkında olmadan değiştirilmektedir. Bu gerçeklik algısını kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirmek isteyen güçler için sinema, bu doğrultuda vazgeçilmez bir propaganda aracıdır. Sinema teknolojisini kullanabilecek güçlü devletler, kendi bünyelerinde ufak birimler oluşturarak sinemanın nasıl daha etkin bir propaganda aracı olarak kullanabileceklerinin yöntemlerini araştırmış ve yeni teknikler geliştirmişlerdir. Tüm devletlerin amacı hâkim ideolojinin istikrarını korumak olmuştur. Bu bölümde son olarak propaganda sinemasını başlatan ve sinemada propagandist bakış açısına yeni anlamlar kazandıran başta Sovyet Rusya, Nazi Almanya'sı ve Hollywood sineması dönemlerine değinilecektir.

Görsel 2: *Ben Küba* (1964) -Maria'nın çiçeği
<https://amzn.to/2DvVu9y> (11.05.2018)

Sovyet Sineması ve Propaganda

1917 Devrimi'ne kadar olan Rus sinemasında yerli ve yabancı edebiyat uyarlamaları gibi daha çok güldürü, melodram ve haber gibi filmleri yer alırken; Ekim Devrimi sonrası sinema dahil, devletin tüm yapısı değişmiştir. Rus sineması Devrimden kısa bir zaman önce, 1908 yılında Aleksandr Drankov'a ait *Stanka Razin* adlı filmi ile doğmuştur. Dünya literatüründe küresel bir devrime imza atan Rusya, 1920'li yıllarda Sovyet sinemasını küresel bir boyuta taşımış ve ortaya koyduğu sinema çalışmaları ile yeni kuramlar yaratarak, yeni anlatılar oluşturmuştur. Günümüzde sinema ustaları olarak bilinen Eisentein, Pudovkin, Kuleşov ve Vertov gibi önemli yönetmenler, dünya sinemasına yeni teknikler getirerek ilk kuramcılar olmuşlardır. "Sovyet sinemasının ilk amacı, oluşum sürecinde olan yeni bir toplumsal uygarlaşmayı yansıtmak ve yorumlamak olmuştur" (Rotha, 2000: 156). Bu bağlamda Eisentein tarafından 1925 yılında çekilen ve aynı zamanda bir propaganda filmi olarak görülen *Potemkin Zırhlısı* Çarlık sistemine karşı bir eleştiri olarak görülmekte ve Ekim Devrimi'ni destekler niteliktedir.

Eisentein, aynı zamanda ilk filmi olan *Grev*'de (1924), bir zincir etkisi yaratmak isteyerek toplumsal bir protestonun saldırganlığını izleyiciye yansıtmak istemiştir. "*Grev*, toplumsal protestonun saldırgan reflekslerinin maksimum yoğunluğa tırmanışı görülür. Bunlar önceden doyum ya da gevşeme fırsatı vermeden dağ gibi yükselen reflekslerdir, ya da başka bir deyişle, mücadele reflekslerinin yoğunlaştırılması ve sınıf bilincinin potansiyel ifadesinin artırılışıdır. Sonuç olarak film afişimsi, çoğunlukla karikatürleştirilmiş ve dekoratif sahneler aracılığı ile bağlanmış, maksimum duygusal etki uyandırmak amacıyla güden bir şekilde planlanmıştır" (Wollen, 2004: 35-36).

Eisentein, Potemkin Zırhlısı, Grev ve Ekim gibi çektiği üç filmle ekonomik ve politik Sovyet Rusya ideolojilerini açıkça ortaya koymaktadır. 1. Dünya Savaşı'nın bitimi ile Lenin sinemayı sadece bir propaganda aracı olarak görmüş ve sinemaya karşı özel bir ilgi duyan ilk devlet başkanı olarak yaptığı bir açıklamada şu sözleri söylemiştir: "İşleriniz iyi bir örgütlenmeyle yürümeye başladığı, memleketin durumu düzeldiği vakit, bazı ödenekler alacaksınız.

Görsel 3: Ben Küba (1964) -Maria'nın haç kolyesi için para teklif edildiği sahne
<https://amzn.to/2DvVu9y> (11.05.2018)

Film yapımını genişletmeli, özellikle sinemayı kitlelere ulaştırmalı; kentlere, en çok da köylere sokmalısınız. Siz ki sanat koruyucusu geçirsiniz, bütün sanatlar içinde sizin için en önemlisinin sinema sanatı olduğunu hatırlınızdan çıkarmamalısınız” (Pudovkin,1995:8).

1918 yılında Devlet Sinema Okulu’nu açan Lenin, halkı eğitmek ve bilinçlendirmek amacıyla sinema endüstrisini devlet bünyesine katmış ve propaganda amacı taşıyan bir yol izlemiştir. Aynı zamanda “Toplumsal Gerçekçilik” akımı doğrultusunda gelişen yeni Sovyet sineması, Avrupa ve Amerikan sinemasından farklı olarak ticari ve eğlendirme kaygısına dayanmadan sinemayı bir iletişim ve propaganda aracı olarak görmüştür. “Düşüncelerini yaymak amacıyla sinemadan yararlanmış, bu da çok farklı temalara, konulara ve anlatım özelliklerine sahip bir sinemanın doğmasına yol açmıştır” (Coşkun, 2011). Lenin’in ölümünden sonra Stalin’in başa geçmesiyle birlikte yaşanan devrimin kesin çizgileri belirginleşmiş ve

Stalin döneminde de oldukça yoğun ve sert bir propaganda uygulanmıştır. Bu doğrultuda Stalin döneminde çekilen birçok filmin sansür kurulundan geçememesi, yönetmenlerin hepsinin devlet okulunda yetişmesi ve yaratılan tüm eserlerin sosyalist gerçekçilik üzerine kurulu olması örnek olarak gösterilebilir.

Hitler Dönemi Alman Sineması ve Propaganda

Sinema sanatının kitleleri harekete geçirme gücünü Lenin’den sonra fark eden Hitler, sinemada propaganda uygularken farklı semboller kullanarak, akılda kalıcı mesajlar vermeyi amaçlamıştır. Bu bağlamda hitap yeteneğini kullanıp halka birçok vaatle bulunarak onları kontrol altına almış ve söylediği tüm sözlere halkın inanmasını sağlamıştır. Hitler kendi propaganda ilkelerini açıkça belirtmiştir: “Soyut kavramlar kullanımından kaçının, duygulara hitabedin. Az sayıda ve belirli düşünceyi, basmakalıp ve klişe ifadelerle sürekli tekrar edin. Tarafsızlıktan kaçının. Tartışmanın sadece bir yönünü ortaya koyun. Düşmanları

Görsel 4: Ben Küba (1964) -Pedro
<https://amzn.to/2DvVu9y> (11.05.2018)

sürekli bir biçimde eleştirin. Özellikle yemek için belirli bir düşman yaratın” (Akt. İnci, 2017).

Bu belirlediği ilkelerle Alman propagandasının şeklini çizen Hitler, kurduğu sistemin gücünü gösterebilmek için çevresindeki herkesi kullanmış ve kullanabileceği her araçtan yararlanmıştı. “Hitler, propagandanın imkân verildiğinde tüm dünyanın etkilenebileceği ve sonuçlarının ne kadar yıkıcı olabileceği konusunda dünyaya unutulmaz bir örnek sunmuştur” (İnci, 2017). 1933 yılında Alman Devleti’nin başına Nazi Partisi’nin gelmesiyle propaganda, sadece siyasi gücün artırılması ve Alman toplumunun ırkçı bir toplum haline gelmesi için kullanılmıştır. Hitler, tüm kitle iletişim araçlarını kendi ideolojisini yaymak ve halkı savaşa hazırlamak için bir silah olarak görmüş ve radyoda yakaladığı propaganda başarısını sinemada da uygulamak istemiştir. Bu doğrultuda Hitler döneminde çekilen tüm filmlerin halka ulaştığı ve kusursuz bir şekilde propaganda yapıldığı görülmektedir. Böylece

Hitler kendi siyasetini, Propaganda Bakanı Goebbels ile Alman halkına kabul ettirmiştir. Nazi Partisi’nin bu anlamda verdiği ilk çalışma örneği *Hitler’s Flug Über Deuttschland (Hitler’in Almanya Gezisi)* filmi, içeriğinde seçim kampanyalarında yaptığı tüm seyahatleri barındırmaktadır. Daha çok savaş ve belgesel türünde filmler tercih eden Goebbels, 1935 yılında Hitler’in isteği üzerine yönetmen Leni Riefenstahl’e *İradenin Zaferi* filmi yaptırmıştır. Bir propaganda filmi olarak Hitler’in Almanya için yaptıklarını dile getirirken, izleyiciye söyledikleriyle Alman toplumunun üstün bir ırk olduğunu ve gelecekte tüm dünyanın kendilerine ait olacağı hissi uyandırmıştır. Yanı sıra Alman askerlerinin ve gençlerinin nasıl olması gerektiği hakkında bilgi verirken, aslında dünyaya vermek istedikleri mesajları içermektedir. Nazi iktidarının sinema haricinde tüm radyo gibi kitle iletişim araçlarını yoğun siyasi propaganda ile donattığı görülmektedir. “Nazi iktidarı boyunca çarpıtılmış haber filmleri veya propaganda belgeselleri dışında,

Görsel 5: Ben Küba (1964) -Cola Cola
<https://amzn.to/2DvVu9y> (11.05.2018)

Görsel 6: Ben Küba (1964) -müzik kutusu
<https://amzn.to/2DvVu9y> (11.05.2018)

yoğun siyasal mesajlar veren sanatsal filmler de yapılmıştır” (Bektaş, 2002: 157). Alman sinemasının büyüklüğü, daha çok ırkçı duygu bütünlüğünden kaynaklanan bireysel kamera serbestliğinden kaynaklanmaktadır. “Alman sinemasının Hitler döneminde kendi içinde başladığı ve bittiği ifadesi son derece doğrudur” (Rotha, 2000: 210). Çünkü Almanya 1920’ lerde Alman dışavurumculuğu adı altında *Das Kabinet Des Dr. Caligari* (*Dr. Caligari’nin Muayenesi*), *Nosferatu*, *Metropolis* gibi filmler ortaya koyarak yükselişe geçerken, Hitler’in yönetiminde birçok sinema emekçisi ülkeyi terk etmiştir. “Reichsfilmkammer’in (Reich Sinemacıları Birliği) kuruluşuyla beraber geri kalan tüm sinemacılar Joseph Goebbels kontrolündeki Reichskulturkammer’e girmiştir” (Atay, 2013). Hitler döneminde sadece propaganda amacıyla kullanılmaya başlayan Alman sineması, Hitler döneminin bitişiyle önemini kaybetme eşliğine gelmiştir.

Hollywood Sineması ve Propaganda

Sinema, Nazi Almanya’sında ve Sovyet Rusya’da adeta bir silah gibi propaganda amacıyla kullanılmasına rağmen, 90’lı yılların başında dünya düzeninin değişmesi ve teknolojinin ilerlemesiyle birlikte, Amerika Birleşik Devletleri Hollywood sineması bir propaganda endüstrisi haline gelmeyi başarmıştır. Diğer devletlerden farklı olarak Hollywood sineması, daha uzun bir süreçte kendini var ederek, günümüze kadar siyasi çalışmalarını sürdürmeye devam

etmiştir. Sinemayla birlikte tüm edebiyat, müzik gibi sanat dallarını da propaganda amacıyla kullanan Amerika için bu “büyülü güç”, artık bir dünya endüstrisi haline gelmiştir. Nitekim 1. Dünya Savaşı sırasında sinemanın propaganda gücünü fark eden Amerika’nın, 2. Dünya Savaşı sırasında kendisinde de bu konuda çalışmaları olduğu görülmektedir. Örnek olarak Amerika’nın o dönemde çekmiş olduğu yüzlerce Müslüman karşıtı filmler gösterilebilir. Filmlerin birçoğunda Müslümanlar sadece çöllerde yaşayan, birbirlerini öldüren veya esir ticareti yapan yoksul halk olarak gösterilmektedir. “Özellikle 11 Eylül 2001 tarihi, ABD sinema endüstrisi için bir milat oldu. Zira o tarihe kadar iyi adamın karşısındaki düşman karakteri, ekseriyetle Rus prototipiydi. 11 Eylül tarihinden sonra ise Arap ırkına mensup Müslüman tipolojisi, idealini terör yoluyla uygulamaya çalışan düşman karakter olarak karşımıza çıktı. Bu filmlerin birçoğu, Oscar törenlerinde ödülle şereflendirildi” (Hasdemir, 2014).

Hollywood sinemasının temel prensibi, *her zaman neyi ne zaman yayınlayacağı ve göstereceği olmuştur*. Çünkü Amerika, dünya genelinde herhangi bir tutum, tepki veya bir hareketlenme gördüğü ve hissettiği takdirde, kendi çıkarlarına uygun bir durumla ilgili bir filmin her an gösterime girmesine müsaade etmektedir. Bu bağlamda Hollywood sinemasının gişe rekorları, filmlerin çeşitliliği ve yıldız oyuncuların popüler olması, propaganda

için Amerika'ya önemli derecede malzeme vermektedir. Milyonlarca insanın izlediği bu filmler sayesinde zamanla toplumların alışkanlıklarında ve algılarında değişimler görülmektedir. Hollywood propagandası, Nazi Almanyası ve Sovyet Rusya gibi propagandayı direkt olarak yansıtmak yerine, sinemanın içinde belli olmayacak şekilde gizleyerek halka sunmuştur. Bu doğrultuda sinema ile Amerika, kendi milli değerlerini ve kendi yaşam tarzını tüm dünyaya yaymaya devam etmektedir. Bunların sonucunda Amerika kültürel bir yansıma ve kültürlerarası etkileşim ile sinema sayesinde toplumlari birbirine benzetmeyi, tek bir düzen içine sokmayı hedeflemektedir. Hollywood sineması başta bir güldürü-eğlence amacıyla kurulmuş olmasına rağmen, Amerika bunu kendi devletinin çıkarları doğrultusunda daha siyasi kullanabilmektedir. Örnek olarak Western filmleri gösterilebilir. Bu tip filmlerde bulunan kovboy tiplerini daima bağımsız ve başına buyruk davranmaktadır ve dolayısıyla izleyiciye ırkçı bir yaklaşım ile silahlı-asi hareketler benimsetilmeye çalışılmaktadır. Başka bir örnek ise Hollywood sinemasında daima dikkat çeken sağlık ve güvenlik sistemleridir. Tüm filmlerde bir olay olduğunda

devletin tüm birimleri acil duruma geçer ve olayı tam anlamıyla çözerler. Asla aksi olamaz; çünkü Amerika halkına daima her koşulda güven aşlamak istenmektedir. Ancak filmlerin içeriği Amerika'nın siyasi durumundan oldukça fazla etkilenmektedir. *Superman*, *Rocky*, *Batman* veya *Rambo* gibi süper kahraman filmleri tamamen Amerika'nın dış tehditlerine karşı veya oluşabilecek düşmanlarına karşı çekilen filmlerdir. Örneğin 11 Eylül saldırıları sonrası, öncesinde casuslarla mücadele eden James Bond karakteri, 90 sonrası uluslararası teröristlerle mücadele ettiği filmler çekilmiştir. "Soğuk Savaş sonrasında 11 Eylül saldırısına kadar olan dönem içerisinde Hollywood sineması, ABD'nin dünyada tek güç olduğuna dair anlatımlar içeren filmler çekerken, 11 Eylül sonrasında özgürlük, terör temalı filmler çekmiştir" (Akt. Akyıl, 2017: 135). Yanı sıra 1963-1973 yıllarında İkinci Çinhindi Savaşı olarak da bilinen Vietnam Savaşı'nda Amerika ortalama altmış bin askerini kaybetmiş ve o dönemde asker sayısını arttırabilmek amacıyla *Yeşil Bereliler* gibi birçok film çekilmiş ve savaşın haklı sebepleri ortaya koyulmuştur. *The Green Berets* (*Yeşil Bereliler*) filmi ile birçok erkeği savaşa katılmak ve ardından da Amerika'nın kronik savaş davası için canlarını vermek üzere John

Görsel 7: *Ben Küba* (1964)-Batista ve arabalı sinema sahnesi
<https://amzn.to/2DvVu9y> (11.05.2018)

Görsel 8: Ben Küba (1964)-Enrique ve Amerikalı denizciler
<https://amzn.to/2DvVu9y> (11.05.2018)

Wayne gibi efsanevi bir karakter üzerinden tatlılıkla ikna etmiştir” (Hagopian, 2018). Ayrıca Hollywood sinemasının devlet politikalarıyla doğrudan ilişkili olmasına örnek olarak Amerika Savunma Bakanı Franck Capra’nın 2. Dünya Savaşı sırasında *Why We Fight? (Neden Savaşıyoruz?)* adlı serisi olan *Prelude to War (Savaş Hazırlık, 1942)*, *The Nazis Strike (Nazi Darbesi, 1942)*, *Divide and Conquer (Böl ve Ele Geçir, 1943)*, *The Battle of Britain (İngiltere Savaşı, 1943)*, *The Battle of Russia (Rusya Savaşı, 1943)*, *The Battle of China (Çin Savaşı, 1944)*, *War Comes to America (Savaş Amerika’ya Geliyor, 1945)* filmleri örnek gösterilebilir” (Derindüşünce, 2018).

Bu filmlere ve Hollywood sinemasına genel olarak bakıldığında filmlerin genellikle ırkçı ve milliyetçi propaganda unsurları taşıdığı görülmektedir. Bu nedenle birçok film ideolojik ve siyasi mesajlar taşımaktadır. ABD’de nasıl etkin bir propaganda yürütüldüğüne dikkat çeken 1980’li yılların CIA eski direktörü William Casey bir keresinde şöyle söylemiştir: “Amerikan halkının inandığı her şey sahte

olduğu an, yanıltma haber kampanyamızın tamamlandığını anlayacağız.” (Hagopian,2018). Bu bağlamda Amerika’da, Sovyet Rusya ve Nazi Almanya’sı gibi ülkesinde bulunan birçok genci çeşitli vaatlerle kandırarak savaşa ikna etmiş ve milyonlarca insanın ölümünün sebebi olmuşlardır. Askeri ve kültürel propagandayı daha fazla ön planda gördüğümüz Hollywood sineması, genellikle karma propaganda türünden yararlanarak stratejik uzun vadeli propaganda yapmayı tercih etmektedir.

Sinemanın Propaganda Aracı Olarak Kullanılması: Ben Küba Film

19’uncu yüzyılın sonlarına doğru sömürge devleti olmaktan kurtulmaya çalışan Küba Devleti’nin bağımsızlığını ilan etmesiyle, ekonomik ve siyasi politikalarını çerçevelemek isteyen Amerika Birleşik Devletleri, Küba’da seçimleri liberaller arasından kazanan Jose Miguel Gomez ile işbirliği yaparak ülkede rüşvet ve yolsuzluk üzerine kurulu bir yönetim düzeni kurar ve 1933’te Fulgencio Batista, Küba devletinin başına geçer. Batista dönemine kadar tarım ve hayvancılıkla uğraşan ülkede, turizm

Görsel 9: *Potemkin Zirhlisi* (1925)-Odessa Merdivenleri
<https://amzn.to/2ztIGMZ> (11.05.2018)

Görsel 10: *Ben Küba* (1964)-Enrique'nin beyaz güvercin ile yürüyüşü
<https://amzn.to/2DvVu9y> (11.05.2018)

ve kumarhane gibi işletmelerin de var olmasıyla birlikte ülke ekonomisine katkı sağlar; ancak zamanla işsizlik oranlarının yükselmesi, yoksulluğun artması ve ekonominin git gide Amerika'ya bağlanması, Batista'ya karşı muhalif bir güç oluşmasına sebep olmuştur. Öyle ki 1990'lı yıllarda Küba'da yaşanan fahişelik olayları ile ilgili olarak W. Bush'un Küba'yı karalama çabalarına, bizzat Castro şu yanıtları vermektedir: "Devrimin zaferinden önce, 1959 yılında Küba'da yoksulluk, cinsel ayırım ve aşağılama, işsizlik gibi nedenlerle yaklaşık 100 bin kadın doğrudan veya dolaylı olarak fuhuş bataklığına sürüklenmişlerdi. Devrim bu kadınları eğitti ve onlara iş buldu. Hiç kimse bu gerçekleri Bush'a anlatmadı mı?" (Küpeli, 2018).

Kapitalizmekarşıbirbaşkaldırıolarakkabuledilen Küba Devrimi'nin (1956-59) engellenebilmesi için Fidel Castro'ya sayısı bilinmeyen suikast girişimlerinin yapıldığı ve devrim yandaşlarının yanı sıra yardım eden halkın da öldürüldüğü bilinmektedir. Ancak Castro 1955'te 26 Temmuz Harekâtı'nı başlatarak, kurucuları arasında Che Guevara'nın da bulunduğu Küba'da topraklar kamulaştırılarak Amerika saf dışı bırakılmıştır. Devrim ile ilgili bir başyapıt olan Mikhail Kalatozov tarafından Sovyet Rusya işbirliğinde çekilen *Soy Cub* (*Ben Küba*-1964) filmi, Küba Devrimi'ni halkın gözünden izleyicilere yansıtır. Küba Devrimi'nin neden yaşandığını oldukça sade ve gerçekçi bir dille

anlatan Mikhail'in, diğer propaganda filmlerine göre daha tarafsız olduğu görülmektedir. Siyasi bir güç elde etme anlayışında olmayan bu film, dört farklı hikâye ile bütünleşerek tek bir ana düşünce etrafında biçimlenmektedir. *Soy Cuba* filmi sinematografik olarak bir başyapıt olmasına rağmen, komünizmi ve sosyalist bir devrimi anlatması yıllarca gizli kalmasına sebep olmuştur. Martin Scorsese ve Francis Ford Coppola'nın 90'larda filmi keşfetmesiyle birlikte "görsel bir şiir" olarak betimlenerek çoğaltılmış ve dağıtılması sağlanmıştır (Ateş, 2015). Film festivallerinde yayınlanmasıyla birlikte tekrar hayat bulan *Soy Cuba*, ilk bölümünde Havana'da varoş bir mahallede yaşayan bir kadının fahişelik yapmak zorunda kalmasını, ikinci bölümde toprağı başka bir şirkete satıldığı için elinden alınan bir şeker kamışı çiftçisinin tarlasını yakmasını konu almaktadır. Üçüncü bölümde öfkeli bir grup öğrencinin şiddet eğilimini ve sisteme karşı başkaldırısını gösterirken, son bölümde savaşla alakası olmadığı halde dağda saklanan direnişçilere yardım eden köylülerin yaşadığı yerlerin bombalanmasını ve Fidel Castro'nun direnişine katılmalarını anlatmaktadır. "İncelikli bir şekilde çizilmiş planlar, müthiş bir koordinasyon gerektiren çok oyunculu ve çok hareketli mizansenler, nasıl bir emeğin ürünü olduğu tahmin bile edilemeyen, ürkütücü uzunluktaki sahneler, *Soy Cuba*'nın kısmi özeti. Teknik açıdan dâhiyane yöntemlerle kotarılan büyüleyici sahnelerin, bir süre sonra

Görsel 11: Ben Küba (1964)-Enrique'nin cenazesi
<https://amzn.to/2DvVu9y> (11.05.2018)

kullanmak istediğimiz kelimeleri kıyafetsiz hale dönüştürdüğü söylenebilir" (Karsan, 2012).

Propaganda amacıyla yapılmış olmasına rağmen, sinemasal dilin ön planda olduğu *Ben Küba* filmi, kameranın Küba'nın üstünden, denizinden, ormanlarına süzülmesiyle başlar ve dış sesin şu sözleri söylemesi ile sahne tamamlanır: "Ben Küba'yım. Bir zamanlar Kristof Kolomb burada karaya ayak basmıştı. Günlüğünde şöyle yazmıştı: 'Burası bir insan gözünün görebileceği en güzel yer.' Teşekkürler Bay Kolomb. Beni ilk gördüğünde şarkılar söyleyip gülüyordum. Gemilerini selamlamak için palmyelerimin yapraklarını sallıyordum. Gemilerinin mutluluk getirdiğini sanmıştım. Ben Küba'yım. Gemilerin, şekerimizi alıp bana gözyaşı bıraktılar. Garip şeydir şu şeker, Bay Kolomb. İçindeki onca gözyaşına rağmen hâlâ tatlı."

Dış ses aslında filmin ana fikrini, vermek istediği mesajı açıklar niteliktedir. Amerika'nın keşfinden sonra Küba'nın hiçbir zaman eskisi gibi olmadığını, ancak hâlâ güzel olduğunu vurgular. Giriş sahnesinde müzikli bir eğlencenin ortasında dolaşan kamera, başta Amerikalıların yaptığı güzellik yarışmasını gösterirken, daha sonra buldukları otelin havuzu dahil alt katlarına kadar iner ve bize

otelde bulunan insanların kumar oynayarak ve alkol alarak eğlendiğini, neler yaptığını gösterir. Filmin giriş sahnesinde Kübalı yerel halk su kenarlarında yarı çıplak işçi gibi çalışırken gösterilirken, Amerikalılar ise iyi görünümü ve şık olarak resmedilmiştir. Sahnenin devamında kamera izleyiciye bir gece kulübünde erkeklerin kadınları kendi beğenilerine göre satın aldıklarını ve çalışanlar tarafından niteliklerine göre pazarlandıklarını gösterir. Halkın yoksul olması ve dönem şartlarında kadınlar için geçim sağlayabilecekleri başka bir alanın olmaması, ülke kadınlarının bu tarz işler yapmasına sebep olmuştur. Filmin devam sahnesinde ilk bölümün ana karakteri Maria'nın, çarşıda yanında ona âşık olan çocuk sokakta meyve satarken onunla beraber dolaştığı gösterilir. Sevgilisi ona iş yerini neden söylemediğini sorduğunda, Maria yine bu duruma sessiz kalır. İzleyici sessizliğinin altında bir şeyler sakladığını hisseder ve sahne bitiminde Maria'nın gece kulübünde görünmesiyle nedeni anlaşılır.

Maria gece kulübünde fahişe olarak çalışmakta ve Betty olarak tanınmaktadır. Boynunda bulunan büyük haç kolyesi dikkat çekmektedir. Maria, Amerikalıların bulunduğu masaya oturtulur ve yanlarında olan üç adamın hangisiyle geceyi geçireceği konusunda kura çekilişine katılır. Çekiliş sonrası dans etmeye

başlarlar ve kamera Maria'yı dans ederken takip eder. Maria adeta uyuşturucu kullanmış gibi dans ederken, aslında acı çekiyormuşçasına rahatsız edici bir görüntü sergilemektedir. Bu görüntüler Maria'nın istemi dışında olduğu için bu işi yaptığını desteklemektedir. Gecenin sonunda taksiyle adamı yaşadığı eve götürür ve eski -çamurlu patika yollar üzerinde- baraka görünümü yapılar göze çarpar. Maria'nın yaşadığı evin önündeki saksıda bulunan çiçeğini eve girmeden önce sulamayı ihmal etmemesi, Küba'da yaşayan yerli halkın sefalet içinde yaşıyor olmasına rağmen hâlâ içlerinde bir umut olduğuna dair işarettir. Devamında Maria boynundaki haç kolyesini çıkartarak soyunur, ancak Amerikalı kolyeyi geri takmasını ister. Maria buna izin vermez ve ışıkları kapatır. Sabah olduğunda adam cüzdanından para çıkararak kenara bırakılmış olan haç kolyesi için para teklif eder. Maria bedeni için para almasına rağmen kolye için para teklifini reddeder. Maneviyatın değerli olması Amerikalıların umurunda değil, onun amacı sadece koleksiyon parçası edinmektir. Amerikalı evden çıkarken, Maria'nın sevgilisi kapıdan içeri girer; her şeyi anlayan çocuk tek kelime etmeden çekip gider.

Amerikalı adam evden ayrıldığında sokaklarda yolunu kaybeder ve çıkmaya çalışırken, orada yaşayan halkın sefaleti kameralara yansır. Ufak çocukların para dilenişi, yaşlıların ve kadınların kızgın, donuk bakışları arasında adam oldukça rahatsız bir şekilde uzaklaşmaya çalışırken, dış ses tekrar devreye girer ve şu sözleri söyler: "Ben Küba'yım. Neden kaçıyorsun? Eğlenmeye geldin, hadi eğlen! Ne hoş bir tablo değil mi? Gözlerini kaçırma. Bak! Ben Küba'yım. Senin için bir kumarhane, bir bar, bir otel ya da bir kerhaneyim. Ama bu çocuk ve yaşlıların elleriyim aynı zamanda. Ben Küba'yım." İlk bölümü tamamlayan film, gök gürültüsü sesleriyle çocuklarının üstünü örten Pedro, dışarı bakarken ikinci bölümü başlar. Adamın kim olduğu ve bugüne kadar neler yaşadığı "flashback" görüntülerle anlatılmaktadır. Özetle bir kızla tanışıp aile kuran, sonra da çocukları olan adam, eşini bir süre sonra

kaybetmektedir. İşleri iyi gitmediğinden topraklarını bir Amerikalı'ya satar ve bu yüzden kendi topraklarında işçi gibi çalışmaya başlar. Geçmişinin kısa gösterimi ile izleyiciye, Küba'da tarımla uğraşan insanların giderek kötüleşen ekonomi yüzünden kendi topraklarını satmaya mecbur bırakıldıklarını anlatılmaktadır. Buna rağmen hâlâ kendi bahçesinde mutlu bir şekilde çocuklarıyla birlikte çalışmaya devam eder yaşlı adam. Devam sahnesinde evlerine gelen atlılar görülür. Pedro, onlara topraklarını bir Amerikan şirketine sattığını söyler. Çocuklarının yanına döndüğünde durumu söylemez, ancak sinirini kamışlardan çıkararak çalışmaya devam eder. Kızı ona bir süre sonra yorulup yorulmadığını sorar ve çalışmaya ara verdiğinde çocuklarına cebindeki son parayı vererek gidip eğlenmelerini söyler. Gittiklerinde ise Pedro tarlanın ortasında gökyüzüne sitemli bir şekilde, "Burada ne kadar para olduğunu görmüyor musun?" diyerek bağırır. Yönetmenin burada tarımın, toprağın bir ülke geçiminde ve ekonomisinde ne kadar önemli olduğunu vurgulamak istediği gözlemlenmektedir.

Tarladan ayrılan çocukların Amerikan markası olan "Cola Cola" adında bir içecek içtikleri ve müzik kutusuna para atarak müzik dinlerken eğlendikleri gösterilir. Filmin bu sahnesinde Amerika tarafından ülkeye getirilen birçok içecek ya da benzeri yiyecekler olduğunu, insanların eğlenmesi ve vakit geçirmesi için teknolojik araçlar getirdikleri görülmektedir. Yerel halkın bunlar ile eğlenirken gözlerinin boyandığı gösterilmek istenmiştir. Ancak bir sonraki sahnede Pedro'nun, bütün tarlası dahil evini de ateşe verdiği gösterilir. Ateşler içinde yanan tarla görüntüsü üzerinde dış ses şu sözleri söyler: "Ben Küba'yım. Bazen palmyelerimin usaresi kanla dolu gibime geliyor. Bazen bana öyle geliyor ki, çevremizdeki uğultulu sesler okyanusun değil, kısıp ağlamaların sesi. Bu kanın sorumlusu kim? Bu gözyaşlarının sorumlusu kim?"

Dış sesin kan ve gözyaşının sorumlusunu sorması ile dönemin Cumhurbaşkanı Batista gösterilir. Üçüncü bölüm Batista'nın ödül

Görsel 12: Ben Küba (1964)-şelale sahnesi
<https://amzn.to/2DvVu9y> (11.05.2018)

almakta ve diplomatik davetlerini içeren propaganda filmlerinin, Amerika'nın ülkeye getirdiği arabalı açık hava sinema salonlarında izletildiğini gösterilmesiyle başlar. Ancak bir grup genç sinema perdesini o esnada ateşe verir ve panik halindeki halkın arasında arabayla gizlice şehir merkezine kaçarak birbirlerinden ayrılırlar. Devamında bir denizci grubun sokakta şarkılar söyleyerek eğlenirken, karşıdan tek başına yürüyen bir genç kıza taciz ettikleri görülür. Kız kaçarken, sinemayı ateşe veren gençlerden biri olan Enrique ile karşılaşır ve Enrique denizci grubun uzaklaşmasına sebep olur. Filmde şehirde yaşayan Amerikalıların diğer insanlara karşı tavrı ve üslubu, kadınlara karşı olan tutumları rahatsız edici olarak betimlenmektedir.

Sonraki sahnede Enrique'in üniversiteye aldığı gazetede Fidel'in öldürüldüğü yazmaktadır ve diğer arkadaşlarının yanına giderek durumu onlarla paylaşır. Arkadaşları bu haberin doğru olmadığını söylerler ve bunu halka anlatmak için gizlice gazete çıkarma çalışmaları

içindedir. Fidel'in Sierra Maestra Dağları'nda olduğunu ve devrim bayrağı altında insanları topladığından bahsederler. Arkadaşlarının teker teker öldürülmesinden dolayı öfkeli olan Enrique, öfkeli olduğu için intikam almak istemektedir. Batista'yı öldürmek istemeyenler, insanlara karşı değil sisteme karşı koymaları gerektiğini savunurlar. Ancak Enrique öfkeli olduğu için arkadaşlarının sözlerini kulak ardı ederek ısrarla Batista'yı öldürmeleri gerektiğini savunur. Tartıştıkları esnada bir arkadaşlarının daha öldürüldüğü haberi gelir ve Enrique bir sonraki sahnede tek başına görülür. Gizli ve sessizce bir binanın yangın merdivenlerinden yukarı doğru çıkar. Gergin olan Enrique, binanın çatı katında daha önceden bırakılmış keskin nişancı tüfeğini alır ve Batista'nın evine doğru doğrultur. Batista'yı evinin terasında eşi ve çocukları ile birlikte kahvaltı yaparken görür. Arkadaşlarını öldürdüğü için olan öfkesine rağmen Batista'nın çocukları ile sevgi dolu görüntüleri karşısında Enrique, fırsatı varken ateş edemez ve silahı olduğu yerde bırakıp kaçmaya başlar. Filmin bu sahnesi ile birlikte

bir "öldürememe" durumu olduğu fark edilir, çünkü çiftçi olan Pedro da atını öldürememiştir. Bu durum insanların savaş ya da öldürme yanlısı olmadığı, yaşanan bu devrimin iyi sebepler için yapıldığı hissi vurgulanmak istenmiştir. Olduğu yerden uzaklaşan Enrique, arkadaşı ile karşılaşır ve Enrique'nin garip hali karşısında arkadaşı neler olup bittiğini sorduğunda, Enrique doğruyu anlatır. Silahı nerden bulduğunu sorar, ancak cevap alamayınca onu bırakarak arabayla uzaklaşır. Filmin bir sonraki sahnesinde bir grup üniversite öğrencisi Fidel'in ölmediğini, bunun bir dedikodu ve yalan olduğunu halka anlatmak için gazete basmaktadır. Bu sırada polis buldukları yere baskın düzenler ve kütüphanede Lenin'e ait *Devlet ve Devrim* adlı kitabı bulan polis, kime ait olduğunu sorar ve herkes "bizim" yanıtını verir. Polise karşılık veren gençlerden biri fırsatı değerlendirerek balkona çıkar ve elindeki gazeteleri dışarı doğru atar atmaz polis onu vurduğu için balkondan aşağı düşer. O esnada başka bir arkadaşı polisler tarafından tutuklanarak dışarı çıkartılmaktadır. "Yaşasın özgürlük, kahrolsun zorbalık" diyerek bağırmasından dolayı Batista herkesin içinde onu da vurarak öldürür. Havada uçan gazete kâğıtları gösterilirken, dış ses tekrar konuşmaya

başlar ve şu sözleri söyler: "Ben Küba'yım. İnsanlar doğduğunda iki yolları vardır: Esaret yolu, bu yol ezilmeye ve çürümeye mahkûmdur. Ve yıldızlara uzanan yol, bu da aydınlatır, ama öldürür. Bunlar José Martí'nin sözleri. Siz yıldızları seçeceksiniz. Yolunuz zorlu olacak. Ve kanla çizilecek. Ama adalet için, her nerede bir kişi yola çıkarsa binlercesi daha ayaklanacak. İnsanlar bittiğindeyse taşlar ayaklanacak. Ben Küba'yım. İnsanlar doğduğunda iki yolları vardır: Siz yıldızları seçeceksiniz. Yolunuz zorlu olacak ve kanla çizilecek."

Dış ses bu sözleri söylerken arka planda Enrique'nin meydanda insanlara seslendiği ve bir konuşma yaptığı görülmektedir. Filmde Küba Devrimi'nin gerçekleşmesi için gerekli olan halkın desteği başlamıştır. Polis etrafı sarar ve merdivenlerin boşaltılmasını emreder. Ancak halk polisleri dinlemeyerek merdivenlerden aşağı, polisin üstüne doğru yavaşça yürümeye devam eder. Merdiven sahnesi bize Eisentein'in 1925 yılında çektiği *Potemkin Zırhlısı* filmindeki Odessa Merdivenlerini anımsatmaktadır. *Potemkin Zırhlısı* 1905 senesinde Rusya'da Çarlık ordusunda yaşanan ilk devrimci ayaklanmayı konu edinen bir film olmasıyla beraber *Ben Küba*

Görsel 13: *Ben Küba* (1964)-final sahnesi
<https://amzn.to/2DvVu9y> (11.05.2018)

filminde bu sahnelerin hem konu olarak hem görsel benzerliği gözlerden kaçmamaktadır.

Enrique merdivenden elinde, silah kurşunu yüzünden ölmüş beyaz bir güvercin ile adeta barışı temsil edercesine polise doğru insanlarla yürümeye devam eder; ancak polis müdahale araçları ile onları ıslatmaya başlar. Arabaların devrildiği bir kaos ortamında halkın direndiği gösterilir. İslanıyor olmalarına rağmen polisin üstüne doğru yürümeye devam etmeye çalışan halkın arasında Enrique uzaktan Batista'yı görür ve ona doğru yürümeye başlar; ancak Batista onu fark ettiği gibi vurarak öldürür. Sahne Enrique'nin yerde yatan cesedini Küba bayrağı altında arkadaşlarının omuzlarında taşımasıyla devam etmektedir. Kesintisiz devam eden cenaze sahnesi Küba sokaklarında halkın cenaze ile yürümesi ve insanların balkonlarından beyaz çiçekler atmasıyla sonlanır. Kamera gökyüzüne doğru çıkarak cenazeyi sokaklar arasından takip eder ve üçüncü bölüm sonlanır.

Filmin dördüncü bölümü bir grup insanın askerlere yakalanmasıyla başlamaktadır. Askerler onlara Fidel'in yerini sorar ancak, "Fidel benim" cevabı alırlar ve dış ses şu sözleri söyler: "Ben Küba'yım. Bunlar, efsaneleri anlatılacak insanlar. Her taraftan Sierra Maestra Dağları'na geliyorlar. Özgürlük için savaşmaya gidiyorlar. Dış ses bu sözleri söylerken suyun içinde omuz omuza vermiş yürüyen insanları göstermeye devam eder; ancak sabah olduğunda kamera palmiye ağaçları arasında köpeklerden kaçan bir adamı gösterir. Askerlerden kaçtığı anlaşılan adam rastgele denk geldiği bir eve sığınır. Evde yaşayan aile onu sofrasına buyur eder; ancak yemek masasında silahı gören baba çekinir ve bunu fark eden adam ona silaha ihtiyacı olup olmadığını sorduğunda baba, "Bu eller silah için değil, ekmek için" diyerek yanıt verir. Baba, huzur içinde yaşamının silahtan geçmediği konusunda oldukça katıdır ve savaşın içinde bulunmaya kesinlikle karşı bir tutum sergilemektedir; ancak evine gelen adam ise ailesinin daha iyi şartlarda bir hayat yaşayabilmesi için bu devrimin veya yaşananların gerekli olduğunu savunmaktadır.

Sahnenin devamında ailenin evi bombalanır. Kadın diğer çocuklarını kurtarmak için o an eşinden uzaklaşır ve kaçmaya başlar. Babanın olduğu yere bir bomba düşer ve patlamadan sağ kurtulan baba, yerde ufak oğlunun elindeki ayısını bulur. Ardından ailesinden kalanları ararken, onları evin yakınlarında bir şelalenin içinde saklanmış şekilde bulur. Eşine sesli olarak ufak oğullarının öldüğünü söylemesi sözlü olarak duyulmamasına rağmen, o an kameranın annenin babanın göğsüne doğru eğilerek ağlamaya başladığını göstermesi aynı hissi uyandırmaktadır. Bomba saldırıları bittiğinde kamera babayı ailesiyle birlikte yürürken gösterir; ancak adam bir anda durur ve eşine gitmesi gerektiğini söyler. Fidel'in ve yoldaşlarının barındığı yere giden baba, diğerleriyle birlikte ağaçların arasında yürürken etrafta silahlı adamların olduğunu ve aynı zamanda direnişe halkın katılması için radyo yayını yapılmakta olduğunu görür. Radyoda Küba'da bulunan tüm vatandaşların yaşama ve çalışma haklarından söz edilmektedir. Yanı sıra işsizlik gibi sorunların çözüleceğini söylerken, herkese yeni bir gelecek için onlara katılmalarını isterler. Onlara katılmaya gelen baba, evinden kovduğu adamı görür; ondan daha önce istemediği silahı ister. Savaş alanında askerlerden aldıkları silahlarla çatışmaya girmektedirler. Bu yüzden silah için savaş alanında birisinden alması gerektiğini söyler. Sonraki sahnede çatışma sahnesinde baba bir askerin silahını alır ve karşı tarafa ateş etmeye başlar. Adamın silah sesleri arkasından dış ses şu sözleri söyler: "Ben Küba'yım. Ellerinde tarım aletleri olurdu. Ama şimdi ellerinde bir tüfek var. Öldürmek için değil geçmişe ateş ediyorsun. Geleceğini korumak için ateş ediyorsun."

Dış ses bu sözleri söyledikten sonra çatışma anında yerde baygın halde yatan baba ayağı kalkar ve elinde silahla çatışmanın içinde doğru yürümeye başlar. Dumanların dağılmasıyla arka planda bir müzik sesi duyulur ve devrimin kazanıldığı anlaşılmaktadır. Direnişçiler elinde Küba bayraklarıyla ve gülümseyen ifadelerle dağdan aşağı inerken film son bulur. Özetle filmin genel olarak propaganda

içeriğine bakıldığında, kültürel propaganda yöntemlerinin uygulandığı görülmektedir. Aynı zamanda karma bir yapıda olan bu film, aslında karşı propaganda örneği olarak da gösterilebilir. Çünkü Amerika tarafından halka empoze edilen kültürel yapıya karşı duruşu anlatma ve gösterme çabası içinde olduğu filmde, var olan dört farklı öyküde net bir şekilde görülmektedir.

SONUÇ

Çalışmamız doğrultusunda insanların kitleleri etkileme arzusu, varoluştan bu yana var olduğu görülmüş ve bu arzunun getirdiği insanların birbirlerini ikna etme ve toplumları yönlendirme isteği, zaman zaman toplumlar arasında savaşların başlamasına veya bitmesine neden olmuştur. Bu dönemlerde insanların birbiriyle daha kolay iletişime geçebilmeleri için teknolojiden faydalanılmış ve zamanla insanlar bu kitle iletişim araçlarını birer propaganda aracına dönüştürmüşlerdir. Toplumı yönlendirebilmek için farklı propaganda teknikleri uygulamalarına rağmen, her türlü yeniliğe açık olan egemen güçler, kendi fikirlerini yaymak ve insanları ikna etmek amacıyla gazete, radyo ve televizyon ile propagandanın temellerini atarken zamanla sinema sanatı da buna dahil olmuştur. Sinemanın insanları diğer kitle iletişim araçlarına göre daha kolay etkilemesi ve toplum içinde bir eğlence aracı olarak görülmesinden dolayı ilgi çekmiş ve ülkeler bu durumu kendi çıkarları ve ideolojileri doğrultusunda fırsata çevirmiştir. Bir sinema filminin izlenebilmesi, bir sonraki kişiye aktarılabilmesi için bilinirliğinin sağlanması gerekmekte ve bu nedenle reklam gibi çeşitli kaynaklara başvurularak insanların sinemaya gitmesi hedeflenmektedir. Böylece propagandaya maruz kalan kişi, propaganda sürecinin devamlılığında önemli bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda kitleler arası daha kolay etkileşime geçebilmesi için propaganda amacı taşıyan sinema filmlerinin önceden ülkelerarası dağıtım ücretleri kaldırılmış ve insanların filmlere ulaşması bilinçli olarak kolaylaştırılmıştır. Dolayısıyla zamanla eğitsel bir

araç olarak sunulan sinemanın etkinliği artmış ve daha fazla insana ulaşması sağlanmıştır. Bu doğrultuda uluslararası bir algı yönetim aracı haline gelen sinema, sıklıkla savaş dönemlerinde ve siyasi amaçlarla insanları manipüle etmek için bir propaganda aracı olarak kullanılmaktadır. Özellikle dünya tarihinde Lenin ve Hitler dönemlerinde yoğun bir biçimde kullanıldığı görülürken, yeni kültür oluşumlarıyla birlikte, yerini askeri ve siyasi propaganda dışında kültürel propagandaya bıraktığı görülmektedir. Öncesinde sinemayı 1. ve 2. Dünya savaşlarının olduğu dönemlerde çoğunlukla totaliter yönetime sahip olan devletlerin kullandığı görülürken, farklı ülke sinemalarında farklı propaganda türleri de karşımıza çıkmaktadır. Tarihte farklı teknikler ve yöntemler geliştirerek propagandanın temel taşlarını oturtan Lenin ve Hitler'den sonra Amerika'da Hollywood sineması, kültürel propagandanın önemli temsilcilerinden biri haline gelmiştir. Amerika'nın Hollywood sinemasını kullanarak tüm dünyaya kendi kültürünü ve ideolojilerini yayma çabasının toplumların üzerindeki etkisi çalışmamızın örnekleme olan *Ben Küba* filminde de görülmektedir. Bu doğrultudan yola çıkılarak Amerika gibi egemen devletlerin karşısında sömürgeye maruz kalmış toplumların daha çok bağımsızlık mücadelesini anlattığı ve karşı propaganda yaptığı filmler çektiği görülmektedir. Buna benzer olarak Hollywood ve Amerikan sineması, Nazi ve Almanya sineması ve Sovyet Rusya sineması gibi dönemin büyük devletlerinin sinemayı, savaşlar üzerinden içine kültür, ırkçılık, terörizm ve insan hakları gibi unsurlar ekleyerek şekillendirdiği gözlemlenmiş ve bu doğrultuda sinemanın toplumsal olaylara göre şekillendiği ve değişime uğradığı sonucuna ulaşılmıştır.

Özetle her filmin yaymak veya iletmek istediği bir ideolojik mesajı ya da toplumsal bir fikri bulunmaktadır. Literatürde bu mesajların veya düşüncelerin yayılması amacıyla gerçekleşen tüm tutumlar, birer propaganda eylemi olarak tanımlanmaktadır.

KAYNAKÇA

Akyıl, L. (2017). Uluslararası İlişkilerde Algı Yönetimi Aracı: Propaganda Sineması, *International Journal of Interdisciplinary and Intercultural Art*. Cilt: 2, sayı: 2: 129-139.

Bektaş, A. (2002). *Siyasal Propaganda*, İstanbul: Bağlam Yayınları.

Bıçakçı, İ. (2003). *İletişim ve Halkla İlişkiler*, İstanbul: Media Cat Yayınları.

Doğan, İ. C. (2014). *Propaganda Aracı Olarak İnternet: Kayseri İli Merkez Seçmeni Üzerine Bir Alan Araştırması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi.

İnceoğlu, M. (1985). *Güdüleme Yöntemleri*, Ankara: A.Ü. Basın-Yayın Yüksekokulu Yayınları.

Jowett, G. S. ve V. O'Donnel. (2012). *Propaganda and Persuasion. USA*: Sage Publications, Fifth Edition.

Lerner, D. (2000). "Propagandada Etkinlik: Şartlar ve Değerlendirme", Ed. Ünsal Oskay, *Kitle Haberleşme Teorilerine Giriş*. İstanbul: Der Yayınları.

Özsoy, O. (1998). *Propaganda ve Kamuoyu Oluşturma*. İstanbul : Alfa Yayınları.

Pudovkin, V. I. (1995). *Sinemanın Temel İlkeleri*. çev. Nijat Özün, Ankara: Bilgi Yayınevi.

Rotha, P. (2000). *Sinemanın Öyküsü*, çev. İbrahim Şener, İstanbul: İzdüşüm Yayınları, .

Tarhan, N. (2006). *Psikolojik Savaş, Gri Propaganda*, İstanbul: Timaş Yayınevi.

Wollen, P. (2004). *Sinemada Göstergeler ve Anlam*, çev. Zafer Aracagök ve Bülent Doğan, İstanbul: Metis Yayıncılık.

Yaman, Ö. M. (2007). *Bir İktidar Aracı Olarak Propaganda*, Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

Atay, O. (2013). *Nazi Dönemi Alman Propaganda Sineması: Kitleselleşme ve Yıkım*, <https://goo.gl/4xoEae> (10.05.2018).

Ateş, S. (2015). *Soy Cuba/Ben Küba*, <https://goo.gl/b8cp4z> (16.05.2018)

Coşkun, E. (2011). *Sinemada 'Gerçeklik' Olgusu Ve Gerçekçi Okulun Mimarları*, <https://goo.gl/wKyeFf> (10.05.2018).

Erhan, Ç. (2018). *Kara Propaganda*, <https://goo.gl/CgGATA> (02.05.2018).

Hagopian, J. (2018). *Pentagon'un propaganda aygıtı: Hollywood*, <https://goo.gl/hbGfb4> (11.05.2018).

Hasdemir, F. (2014). *Hollywood'un Uçakları Müslümanlara Çarptı*, <https://goo.gl/dz3Rg1> (11.05.2018)

İnci, E. (2017). *Alman Propaganda Sineması: Amerikan ve Sovyet Propagandası*, <https://goo.gl/DxN45E> (10.05.2018).

Karsan, K. (2012). *Soy Cuba (1964): I am Cuba*, <https://goo.gl/ZLyKE6> (16.05.2018).

Küpeli, Y. (2018). *Küba Devrimi 50. Yılı'nı Doldururken Küba Tarihinden Notlar*, <https://goo.gl/U5cPz5> (11.05.2018).

Derindüşünce. (2018). *Hollywood-Pentagon Aforizmaları*, <https://goo.gl/qKtBDQ> (02.07.2018).

Tarihkompo. (2018). *Psikolojik Savaşın En Önemli Silahı Gri Propaganda Nedir?*, <https://goo.gl/17ejaL> (26.04.2018).